

РЕЦЕНЗИЯ

От доц. д-р Росица Кирилова Еникова, дм, доцент в Катедра по хигиена, медицинска екология, професионални заболявания и МБС при ФОЗ, МУ-Плевен

Върху дисертационен труд на тема **“ХРАНИТЕЛНИ АЛЕРГИИ В КЪРМАЧЕСКА ВЪЗРАСТ В ПЛЕВЕНСКИЯ РЕГИОН – РИСКОВИ ФАКТОРИ И ПОВЕДЕНИЕ”** от д-р Ваня Маргаритова Недкова-Миланова за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“, представен за защита в МУ“Проф. Д-р Параскев Стоянов“ – Варна, ФОЗ, Катедра „Хигиена и епидемиология“ с научен ръководител : **доц. д-р Дарина Найденова, дм**

Рецензията е изготвена въз основа на Заповед № Р-109-426/18.12.2019 г. на Ректора на МУ-Варна относно избора ми за член на научното жури и на Протокол № 1/04.01.2020 г., относно избора за официален рецензент.

Темата на дисертацията засяга сериозен проблем в областта на храненето в кърмаческата възраст и свързаните с него нерядко възникващи алергични патологии. Изборът на тази тема от е особено навременен в областта на общественото здравеопазване днес, когато проблемите с правилното хранене на децата в тази възраст се поставят с особена острота и актуалност. Нерядко възникващите хранителни алергични патологии в ранните месеци създават нелеки ситуации за колегите - общопрактикуващи лекари и педиатри. Бързата ориентация, диагностиката, лечението и особено профилактиката на хранителните алергии са важни за елиминиране на рисковите фактори и правилен подход в ежедневната педиатрична практика. Проблемът не е нов, но подходът към решаването му днес е принципно различен от някои традиции на старата педиатрична школа.

Дисертационният труд на д-р Ваня Недкова-Миланова е представен в обем от общо 161 страници. Съдържа 16 таблици, 25 фигури, 3 приложения, 2 от които – анкетни карти за родители и за ОПЛ. Книгописът е от 386 заглавия, 49 от които са на кирилица. Обзорът на литературата е богат, изчерпателен, изложен е в 46 страници и обхваща многопосочно и многопластово темите за храненето на детето в кърмаческата възраст, за хранителните алергии, рисковите фактори, клиничните прояви, диагностиката, профилактиката. Засегнати са водещите известни алергени, значението на кърменето, на храненето, препоръчителните възрастови граници, рисковете при изкуственото хранене, въпроси, свързани с клиничната симптоматика, параклиничните маркери, патогенезата на възникване на алергиите, диагностиката, стратегията при изграждането на диетичните схеми. Използваната научна информация е актуална, в преобладаващата част от периода след 2000 година, а около 38 % от литературните източници са от последните 5 години. Изтъкнати са становища и програми на водещи организации в тази област на общественото здраве. Представеният богат материал има

висока информативната стойност и много добре мотивира основната цел и задачите на дисертационния труд.

Основната цел на дисертационния труд е с акценти върху рисковите фактори за поява на хранителна алергия и потенциала за нейната превенция. Очакваният резултат от развитието на темата е разработване на конкретни профилактични действия – алгоритъм на поведение при деца с ХА, програма за превенция на ХА при фамилна обремененост. Методологията на проучванията е комплексна и включва социологични, анкетни, клинични и параклинични изследвания, статистически методи, а обемът е значителен – 274 кърмачета, 180 от които – здрави деца и 94 с прояви на хранителна алергия. Анкетните карти са съставени за две прицелни групи – родителите на наблюдаваните кърмачета и общопрактикуващите лекари. Сами по себе си тези анкетни карти са съставени от дисертантката и са неин съществен принос. Много важни са резултатите от наблюденията на демографските, социално-икономическите и антропометричните показатели съответно на родителите и на децата, получени именно въз основа на анкетните проучвания. Впоследствие поради високата степен на информираност, която дават, те могат да послужат и за по-нататъшни социологични проучвания. Клиничните данни, извлечени от анамнеза и физикални прегледи, и данните от някои параклинични изследвания (IgE, U/l/ml; Hb, g/l; Eo, %) са с важно диагностично значение. Особено ценна за анализа на набираната информация е непосредствената връзка на дисертанта с наблюдаващите децата лекари – общопрактикуващи и педиатри.

Сред изследвания контингент кърмачета с ХА водещият алерген са млеката за кърмачета (87,23 %) и в единични случаи се съобщава за други храни, провокирали алергията – картоф, морков, банан, квасено краве мляко. Проявяваната клинична симптоматика като правило е комбинирана - главно колики с безпокойство и плач, кожни обриви, повръщане, диария и по-рядко запек и едва 15 % от майките съобщават за дихателни обструкции. В същия наблюдаван контингент кърмачета с ХА в 73 % са установени повишени стойности на имуноглобулин IgE, доказана е еозинофилия и в 40,5 % - анемичен синдром на базата на стойностите на хемоглобина в кръвта. Получените данни умело са съпоставени, обсъдени и сравнявани с тези на други автори.

Безусловно, данните показват проява на ХА при включване в хранителния режим с цел „дохранване“ на чуждовидов белтък, потенциален хранителен алерген, и това естествено става чрез даването на адаптирани детски формули на базата на краве мляко. Безусловно има значение и фамилната обремененост. Поради това естествено първите прояви на ХА са във възрастта 2 – 4 месеца и при много малък процент (2-3 %) в късните месеци (8 – 10 мес.). Логични са изводите за връзката: образование на майката – прояви на алергия. Съвременната образована майка съзнателно кърми по-дълго и така елиминира ранния прием на алергени. Подобни аналогии се откриват при

анализа на данните за местоживеене, етническа принадлежност, възраст на майката. Социално-психологическите нагласи имат отражение върху решенията на майката за: нормално раждане или чрез секцио/кърмене или изкуствено хранене, а това видимо влияе върху проявите на ХА. Сравненията на тези резултати с тенденциите, отразени в прегледа на литературата в други страни, показват убедително сходство, но пречупено през призмата на днешната демографска и социална картина в българската действителност и очевидно биха могли да бъдат екстрапулирани и за други райони на страната ни.

Следващ етап в разработката е активната намеса в процеса на лечение при наблюдавания контингент кърмачета с ХА главно към белтъка на детски адаптирани млека. Чрез приложението на елиминационна диета и хранене с белтъчен хидролизат е постигнато отзвучаване на клиничните прояви, но е проследено и нивото на IgE, което при част от кърмачетата е с по-инертна динамика. Диагностичното и терапевтично значение на елиминационната диета са безспорни и според чуждите автори тя е приложима спрямо всички храни, суспектни като алергени.

В дисертацията проблемът с кърменето е разгледан в по-широк социално-медицински аспект – мотивация на майките, убеждение в предимствата на кърменето; съзнателен избор на модела на хранене. Проследен е ефектът на кърменето спрямо инфекциозни заболявания. Анализирани са достъпните за изследване рискови фактори за възникването на ХА – фамилна обремененост с алергии; начинът на раждане – нормално и чрез секцио; заболявания по време на бременността; хранене, тютюнопушене; възраст, начини и срокове на захранване с немлечни храни; стари, отричани вече практики в препоръките на част от общопрактикуващите лекари в региона. Анализирани са причините за преждевременно спиране на кърменето. представен е моделът на хранене на изследваните деца. Описани са неприемливи практики при даването на вода, подсладена вода, плодови сокове; неблагоприятните последици от ранното или късно захранване на кърмачето. Всичко това е извършено въз основа на автентични, главно анкетни данни за наблюдавания контингент кърмачета – здрави и такива с ХА в Плевенския регион, съпоставено със съвременните литературни източници. Материалите в дисертационния труд убедително подчертават незаменимата роля на кърменето в превенцията на хранителните алергии. Много обстоен анализ е извършен и по отношение на процеса на захранване, с критичен поглед и факти за възгледите на общопрактикуващите лекари по този съществен аспект на храненето в кърмаческата възраст, както и с формулиране на основни препоръки към тях. Отделено е и специално внимание към храненето на майката през бременността и по време на майчинството. Като най-значими рискови фактори за възникване на ХА се посочени наследствената обремененост с алергии и раждането със Секцио Цезареа. Изтъкнати са неблагоприятни последици от ранното захранване като претоварване с електролитен дисбаланс, склонност към затлъстяване, алергизиране от хранителен произход, риск от желязодефицитни състояния, но и при

късното хранене - енергиен и хранителни дефицити, нарушения във физическото и интелектуално развитие.

Много ценни са резултатите от изследванията на параклиничните маркери и връзката им с ХА. Въз основа на доказаната от автора висока информативна стойност се препоръчва използването като диагностични маркери за ХА на имуноглобулин Е, еозинофилията и хемоглобина.

Въз основа на така аналитично представения материал от литературни данни и собствени проучвания в дисертацията е систематизирана поведенческа стратегия при риск от алергия и е изграден съответен алгоритъм. При диагноза „клинично проявена ХА (АПКМ)“, потвърдена чрез клинично-лабораторни данни, някои автори препоръчват кърмещата майка да елиминира от диетата си кравето мляко, яйцата, маслото, телешкото месо, както и да остане на безмлечна диета по-продължително време след отзвучаването на болестните симптоми. Алгоритъмът, предлаган в настоящата разработка, препоръчва елиминационна диета и хранене на кърмачето до една година с белтъчен хидролизат, но препоръчва и гореизложените рестрикции в храненето на майките при деца на майчина кърма. Това са твърде строги мерки, по които може да се спори от гледна точка на физиологията на храносмилането, резорбцията на съдържащите белтък храни, както и на лактогенезата. Белтъците са биополимери и трудно можем да се съгласим с възможността те да бъдат пренасяни по кръвен път и да попадат директно в майчината кърма. Поради това е необходимо да бъде подчертано, че такива рестрикции в храненето на майките с белтъчни храни следва да се прилагат само и единствено при клинично и лабораторно уточнена диагноза АПКМ, но не и с профилактична цел.

Реалният резултат от извършеното проучване дава основание за профилактичната програма за превенция на ХА сред фамилно обременени деца, която е реалистична и неделима от препоръките на СЗО по проблема и отделя прицелно внимание към общопрактикуващите лекари в разглежданата област на детското здравеопазване. Формулираната от дисертантката профилактична програма в това отношение е добре балансирана, но се чувства известен недостиг на конкретика (в третия абзац), каквато следва да бъде развита и предоставена на прицелните медицински специалисти с оглед избягването на ненужни рестрикции в храненето на кърмещите майки и децата в кърмаческата възраст.

Изводите на дисертационния труд са обективни, представени са ясно, точно, естествено отразяват реалните факти, свързани с хранителните алергии при децата в кърмаческата възраст в Плевенския регион. Приносите в теоретичен план обогатяват и допълват информацията на много автори по проблема, но имат и съществена практическата приложимост, предназначена за общопрактикуващите лекари и специалистите-педиатри.

Критичните ми бележки бяха предоставени на дисертантката в становището ми при предзащитата на настоящия дисертационен труд. Тук ще си позволя да дам предложения и препоръки към неговия завършен вариант:

- Въз основа на разработената профилактична програма е подходящо да бъде изготвено Методично указание за храненето на кърмачето и на кърмящите майки с безусловна подкрепа на кърменето, но и за профилактика на хранителните алергии и по-специално на АПКМ, която да се постави като една от целите на общинското здравеопазване в Плевенска област за повишаване на информираността в майчиното и детското здравословно хранене и за избягване на риска от по-екстремни „превантивни“ практики с ограничаване на белтъчния прием;
- Препоръчвам на дисертантката и на научния ръководител систематизираният съвременен литературен материал по проблема за хранителните алергии в кърмаческата възраст да бъде оформен като брошура, предназначена за разпространение сред общопрактикуващите лекари, специалистите-педиатри и диетолози.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕ :

Разработен е значим и важен за общественото здравеопазване дисертационен труд с безспорни теоретични, но и много важни приложни приноси. Темата е навременна и актуална, литературната осведоменост е висока, основната цел и задачите са формулирани ясно и компетентно. В този аспект следва да се отдаде дължимото и на приноса на научния ръководител. Получените резултати дават много голям обем научна информация – аналитично изложени факти, умело представени и интерпретирани, статистически защитени. Оформените алгоритъм, изводи и препоръки са коректни и адекватни на резултатите. Кандидатката има всички основания за научен растеж като специалист в тази специфична област на общественото здравеопазване.

Въз основа на гореизложеното убедено предлагам на уважаемите членове на научното жури да гласуват за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ по научната специалност „Хигиена (хранене и диететика)“ на д-р Ваня Маргаритова Недкова-Миланова.

07.02.2020 г.

РЕЦЕНЗЕНТ :

Доц. д-р Росица К.Еникова-Косовска, дм